

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

2-son (5-jild)
2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI**

№ 2 (5) – 2025

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari

nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi Sudyalari oliy kengashi huzuridagi Sudyalari oliy maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot bo'limi psixologik xizmat boshlig'i.

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrda 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Matkarimova Sadoqat Maqsudovna</i> SHARQSHUNOS A.L.KUNNING XIVA XONLIGI ARXIV Hujjatlari saqlash va tadqiq qilishdagi xizmatlari	13-19
<i>Matyakubov Xamdam Xamidjanovich</i> MARKAZIY OSIYO SIVILIZATSIYALARI VA OROLBO'YI HUDUDIDAGI MADANIYATLAR O'RTASIDAGI O'ZARO TA'SIR VA HAMKORLIK	20-24
<i>Raximov Bektosh, Pirmamatov Ramziddin</i> TURKISTONDA JADIDLARNING TA'LIM-TARBIYA TIZIMINI ISLOH QILISH BORASIDAGI HARAKATLARI TARIXIDAN	25-29
<i>Хуррамова Саодат Хабибовна</i> ИЗУЧЕНИЕ ИСТОРИИ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ РУССКИМИ УЧЕНЫМИ В СЕРЕДИНЕ XIX ВЕКА	30-37
<i>To'uchiyeva Dilnoza Ikrom qizi</i> ZOMIN TUMANINING XX ASRNING 80-YILLARIDAGI IJTIMOYIY, IQTISODIY VA MADANIY HAYOTI	38-44
<i>Elboyeva Shaxnoza</i> AYOLLARNING SIYOSIY FAOLLIGINI OSHIRISHDA AMALGA OSHIRILAYOTGAN CHORA- TADBIRLAR VA BU BORADA O'ZBEKISTON TAJRIBASI	45-50
<i>Kanimkulov Olimjon, Xikmatova O'g'iloy</i> TUZNING QADIMDAN HOZIRGI KUNGACHA BO'LGAN TARIXI HAQIDA	51-54
<i>Tojiev Alisher Sultannazirovich</i> MUSTAQILLIK YILLARIDA XORAZM VILOYATIDA TURIZM SOHASI UCHUN KADRLAR TAYYORLASH MASALASI	55-60
<i>Bekbayev Bekjon</i> XX ASRNING BIRINCHI YARMIDA TOSHKENTDAGI QOZOQLAR TARIXIDAN	61-67
<i>Salayev Umrbek Kadambayevich</i> JANUBIY OQCHADARYO HUDUDIDA KECHGAN ETNIK JARAYONLAR TARIXI SAHIFASIGA DOIR BA'ZI CHIZGILAR	68-71
<i>Ro'ziyeva Mashxura Abdimuminovna</i> LO'LILAR IJTIMOYIY HAYOTINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	72-78
<i>Turdiyeva Mohinur Ilhomjon qizi</i> ICHKI SAVDO QO'QON XONLIGI IQTISODIY TARAQQIYOTINING MUHIM OMILLARIDAN BIRI (1701-1876)	79-84

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Kazakov Olim Sabirovich</i> XIZMATLAR SOHASIDA BOSHQARUVNING YETAKCHILIK KONSEPSIYALARIDAN FOYDALANISH	85-89
---	-------

<i>Исламтудинова Дина Файзрахмановна</i> РАЗВИТИЕ ЭКСПОРТА В АГРОПРОМЫШЛЕННОМ КОМПЛЕКСЕ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	90-98
<i>Alikulov Mehmonali Salahiddin o'g'li</i> QISHLOQ XO'JALIGIGA INVESTITSİYALARNI KENG JALB QILISHDA QISHLOQ XO'JALIGIGA YO'NALTIRILGANLIK INDEKSINING AHAMIYATI	99-106
<i>Omonov Akrom, Ruziyev Baxtiyor</i> O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARI AKTIVLARIDAN SAMARALI FOYDALANISH YO'LLARI	107-113
<i>Tangirov Abduxolik, Nurmanov Sherzod</i> CHO'L-YAYLOVLARI EKOLOGIK HOLATI VA ULARNING SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LARI	114-121
<i>Aliyarov Olim Abdug'aparovich</i> MULKIY SOLIQQA TORTISHDA XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBASI	122-132
<i>Komilov Bakhtiyorjon</i> UNLOCKING THE POTENTIAL OF E-COMMERCE LOGISTICS IN CENTRAL ASIA	133-144
<i>Djumanov Saitmurod Alibekovich</i> MAHSULOT TANNARXIGA KIRITILADIGAN XARAJATLAR HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH	145-150
<i>Yariyev Sherzod Shukurjanovich</i> DAVLAT SEKTORIDA AUDITNI RAQAMLASHTIRISH MASALALARI	151-155
<i>Matkarimov Feruz Bekturdiyevich</i> MINTAQADA TO'QIMACHILIK SANOATINING SAMARADORLIGINI OSHIRISH	156-160
<i>Xaydarova Durdona, To'xtayeva Moxinur</i> DAVLAT BUDJET DAROMADLARI TUSHUMI VA UNI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	161-166
09.00.00 – FALSAFA FANLARI	
<i>Yusubov Jaloliddin Kadamovich</i> ABU NASR FOROBIYNING MA'NAVİY-AXLOQIY IDEALLARI VA ULARNING ZAMONAVIY IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLAR RIVOJIDAGI AHAMIYATI	167-175
<i>Nosirxo'jayeva Gulnora Abduqahhorovna</i> FOROBIY ASARLARIDA ADOLAT VA MA'NAVİY YUKSALISH MUAMMOLARI	176-179
<i>Xoliqov Yunus Ortiqovich</i> BAG'RIKENGLIK VA MILLATLARARO MADANIYAT — JAMIYAT TARAQQIYOTINING ASOSI	180-184
<i>Berdaliyeva Sevara</i> ANALYSIS OF VIEWS ON THE ORDERING OF SOCIAL LIFE IN THE WORK OF YUSUF KHOS KHAJIB "KUTADGU BILIG"	185-191
<i>Parpiyev Muhammadjon Tolibovich</i> SHARQ RENNESANSI KELIB CHIQISHINING IJTIMOYIY-FALSAFIY OMILLARI	192-197
<i>Yarashova Mohlaroyim Shuxrat qizi</i> IBN ARABIY "VAHDATUL VUJUD" TA'LIMOTINING FALSAFIY ASOSLARI VA AHAMIYATI	198-202

<i>Ulug'murodov Elyor Saydulloevich</i> ISLOM GNOSEOLOGIYASIDA RATSIONALIZM MUAMMOSI	203-206
<i>Rasulov Azizxon Mukhamadqodirovich</i> AXBOROT MAKONIDAGI TRANSFORMATSIYALASHUVNING DIALEKTIK MAZMUNI	207-213
<i>Xasanov Boburjon Hakimovich</i> EKSTREMISTIK FAOLIYATNING KELIB CHIQISH TARIXI VA TUSHUNCHALARI	214-219
<i>Shokirov Mubin Rustamovich</i> MILLIY O'ZLIKKA SADOQAT – UMRBOQIY QADRIYAT	220-225
<i>Ismoilov Maxammadixon</i> HOZIRGI ZAMON EKOLOGIK MANZARASIDA DESTRUKTIV VA KONSTRUKTIV MUNOSABATLAR DIALEKTIKASI	226-230
<i>Shokirov Murod Rustamovich</i> YANGI O'ZBEKISTONDA QADRIYATLARNING QAYTA TIKLANISHI	231-234
<i>Hamroyev Saidjon Sanoyevich</i> YANGI O'ZBEKISTON STRATEGIYASIDA IJTIMOY ADOLATNING BARQAROR TARAQQIYOTNI TA'MINLASH ASOSI SIFATIDAGI O'RNI	235-239
<i>Sharopov O'lmasbek Shuhrat o'g'li</i> ZAMONAVIY OILADA BOLA TARBIYASINING ASOSIY OMILLARI (TARBIYA JARAYONIDA OTA-ONANING ROLI)	240-243
<i>Ulug'ov Jasur Nasirdinovich</i> INSON KAMOLOTI: ISLOMIY QADRIYATLAR VA ULARNING IJTIMOIY HAYOTGA TA'SIRI	244-249
<i>Qodiraliyev Abror Tojimurot o'g'li</i> BOSHQARUVCHILIK FAOLIYATI SHARQ MUTAFAKKIRLARI QARASHLARI MISOLIDA	250-253
<i>Ibragimov Kudrat</i> XALQARO MUNOSABATLAR TIZIMIDA MARKAZIY OSIYONING YANGI MUSTAQIL DAVLATLARI	254-260
<i>Oripov Axmadjon Muxammadjonovich</i> VATANPARVARLIK TUSHUNCHASI SHAKLLARINING IJTIMOY-FALSAFIY TALQINI	261-267
<i>Ibragimova Zulayxo Karimbayevna</i> RAHBAR AXLOQIY-ESTETIK KAMOLOTINING SHAKLLANISH JARAYONLARI VA ASOSIY KOMPONENTLARI	268-274
<i>Abdullayev A'zam Abdiyevich</i> YOSHLARDA IJTIMOY-IQTISODIY FAOLLIGI DIALEKTIKASI VA UNING AYRIM XUSUSIYATLARI	275-281
<i>Ochilov Azimjon Tuxtamishovich</i> IJTIMOIY QADRIYATLARNING DEFORMATSIYASI VA KORRUPSIYANING TARQALISHI	282-285

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

<i>Raxmanova Sarvinoz Alisherovna</i> SABR VA CHIDAMGA OID FRAZEOLOGIK BIRLIKLARNING SEMANTIK TAHLILI (INGLIZ VA O'ZBEK TILLARI MISOLIDA)	286-289
<i>Kaxarova Iroda Sidikovna</i> MODAL SO'ZLARDA SHARTLILIK VA TIPOLOGIK OMIL: SEMANTIK TURLANISH	290-296
<i>Babadjanova Nazokat Davronbekovna</i> "YUSUF VA ZULAYHO" DOSTONINING XALQ VARIANTLARI TAHLILI	297-302
<i>Sayidova Shakhriyozda Nasrulloevna</i> RELIGIOUS VIEWS OF THE CHARACTER OF AMIR TEMUR IN MUHAMMAD ALI'S WORK "ULUG' SALTANAT"	303-308
<i>Hatamova Kamola Toshmurod qizi</i> TIJORAT HUIJATLARI TILIDA TERMINOLOGIK LEKSIKA	309-316
<i>Ibodullayeva Dinora Bahramjanovna</i> TERMINOLOGIYANING O'ZBEK VA XORIJIY TILSHUNOSLAR TOMONIDAN O'RGANILISHI	317-321
<i>Otajonova Dildor Baxtiyarovna</i> SUD JARAYONIDA OLIB BORILADIGAN NUTQ FAOLIYATI MAHSULOTLARINING SUD-TIBBIY VA LINGVISTIK EKSPERTIZA TEKSHIRUVI	322-326
<i>Khasanov Mahmud Abdurakhmanovich</i> PHONOLOGICAL AND MORPHOLOGICAL INTERACTIONS AMONG THE LANGUAGES	327-331
<i>Xoshimova Oydina Shuxrat qizi</i> OLAMNING LISONIY MANZARASIDA NOMINATSIYANING O'RNI VA RANGLAR IFODASI	332-338
<i>Babayeva Iroda</i> THE CHARACTERISTICS OF NEWSPAPER HEADLINES IN TERMS OF THEIR STRUCTURE AND MEANING	339-342
<i>Fozilov Odil Yuldashevich</i> USE OF LOGICAL AND FIGURATIVE PERIPHRASES IN MODERN UZBEK LANGUAGE.....	343-346
<i>Raxmonova Dildora Mirzakarimovna</i> JADID DRAMALARIDA ISLOM MADANIYATI VA MILLAT TANAZZULI MASALALARI TALQINI (ABDULLA QODIRIYNING "BAXTSIZ KUYOV" DRAMASI MISOLIDA)	347-351
<i>Mamataliyeva Navbahor Xujamberdiyevna</i> TEZ AYTISHLARNING SINTAKTIK TUZILISH JIHATDAN TAHLILI	352-357
<i>Xamidova Sayyora Nurmatovna</i> KATEGORIYA SIFATIDA SHAKLLANGAN MODALLIK TURLARINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	358-363
<i>Mengboyev Azizbek Alijon o'g'li</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI MILLIY BAYRAM NOMLARINING CHOG'ISHTIRMA TADQIQI	364-368
<i>Hayitova Shohida Erkin qizi</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI OTA KONSEPTINING CHOG'ISHTIRMA TAHLILI	369-373

<i>Xolboyeva Iroda Shuxrat qizi</i> SOMATIK KOMPONENTLI PROVERBIAL FRAZEOLOGIZMLARDA EKVIVALENTLIK MASALASI	374-378
<i>Saparniyazov Omirbek Nukusbayevich</i> MARK TVEN VA MUQIMIY ASARLARINI QIYOSIY O'RGANISH: ADABIY UMUMIYLIK VA USLUBIY O'ZIGA XOSLIGI	379-385
12.00.00 – YURIDIK FANLAR	
<i>Muxitdinova Firюза</i> КЛЮЧЕВЫЕ ПРИОРИТЕТЫ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ НОВОГО УЗБЕКИСТАНА	386-393
<i>Uzakova Go'zal Sharipovna</i> HUDUDLARNI ZONALASHTIRISHNING HUQUQIY MASALALARI	394-403
<i>Tulaganova Gulchexra, Nurilloev Shavkat</i> INSON QADRINI YUKSALTIRISH VA ERKIN FUQAROLIK JAMIYATINI YANADA RIVOJLANTIRISH	404-414
<i>Yakubova Iroda Bahramovna</i> MUALLIFLIK SHARTNOMASINING MAZMUNI, TUZILISHI VA UNING ASOSIY SHARTLARI	415-419
<i>Obidov Tolibjon Avezxanovich</i> JINOIY SUD ISHLARINI YURITISH SOHASIDAGI O'ZARO HAMKORLIK MASALALARI	420-425
<i>Tuxtashev Sherzod Azimovich</i> JINOYAT ISHINI TO'XTATIB TURISHNING JABRLANUVCHI VA AYBLANUVCHI UCHUN HUQUQIY OQIBATLARI	426-430
<i>Maxamatov Maxmud Maxamataminovich</i> INSON HUQUQLARINI XALQARO ORGANLARDA HIMOYA QILISH MASALALARI	431-436
<i>Rahmatov Elyor Jumaboyevich</i> BOJXONA MA'MURIYATCHILIGINI ISLOH QILISHDA BOJXONA ORGANLARINING DAVLAT IQTISODIY VA HUQUQIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA ISHTIROKI	437-441
<i>Jumaniyozova Dilfuza Kamolovna</i> IJTIMOIY XAVF GURUHIGA KIRUVCHI YOSHLAR MUAMMOLARI YECHIMI: XORIY TAJRIBASI	442-447
<i>Shermatov Nuriddin</i> RAQAMLI ERADA SUN'IY INTELLEKT (AI) VA ADDITIV (3D PRINTING) TEKNOLOGIYALARI INTELLEKTUAL MULK HUQUQINING OBYEKTI SIFATIDA	448-455
<i>Juraeva Asal</i> EXECUTION OF INTERNATIONAL COMMERCIAL ARBITRAL AWARDS	456-461
<i>Собиров Саидбек Махмудович</i> ДОКТРИНАЛЬНО-ПРАВОВЫЕ И ПРИКЛАДНЫЕ ВОПРОСЫ СУДЕБНОГО ПРИМЕНЕНИЯ И ТОЛКОВАНИЯ ОТДЕЛЬНЫХ НОРМ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА О НЕПЛАТЕЖЕСПОСОБНОСТИ	462-467
<i>Nurbayev Muzaffar Erkinovich</i> DAVLAT MOLIVAVIY NAZORATI INSTITUTINING NAZARIY-HUQUQIY DOKTRINASINI TAKOMILLASHTIRISH	468-478

<i>Qudratillayev Jaxongir Zokirjon o'g'li</i> INTERNETDAN FOYDALANISH HUQUQINING KONSTITUTSIYAVIY HUQUQIY ASOSLARI: INTERNET TUSHUNCHASI	479-485
<i>Xabibullayev Azizillo Lutfullo o'g'li</i> SUN'IY INTELLEKT VA INTELLEKTUAL MULK HUQUQI O'RTASIDAGI MUNOSABATLAR VA HUQUQIY MUAMMOLAR	486-491
<i>To'xtayev O'ktamjon Zarifjon o'g'li</i> MURAKKAB ASHYOLARNING O'ZIGA XOS BELGILARI, ULARNING HUQUQIY VA FALSAFIY MOHIYATI	492-500
<i>Yusupov O'ktambov</i> KORRUPSIYAVIY BITIM HAQIQIY EMASLIGINING FUQAROLIK-HUQUQIY OQIBATLARI	501-509
<i>Murodxonov Muhammadnur</i> XALQARO HUQUQNING TADRIJIY RIVOJLANISHIDA FUNDAMENTAL ASARLARNING O'RNI	510-518
<i>Ёкубов Шухратжон, Эргашева Муниса</i> МОДЕРНИЗАЦИЯ СИСТЕМЫ МЕДИЦИНСКОГО ПРАВА В УЗБЕКИСТАНЕ: БАЛАНС МЕЖДУ МЕЖДУНАРОДНЫМИ СТАНДАРТАМИ И НАЦИОНАЛЬНЫМИ ОСОБЕННОСТЯМИ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ	519-523
<i>Qudratillayev Xazratoli Zokirjon o'g'li</i> JINOIY FAOLIYATDAN OLINGAN DAROMADLARNI LEGALLASHTIRISHNI TERGOV QILISH SOHASIDA XORIJIY DAVLATLAR VAKOLATLI ORGANLARI BILAN HAMKORLIK MASALALARI	524-530
<i>Umarov Abbosjon Asliddin o'g'li</i> SUG'URTA INSTITUTINING NAZARIY-HUQUQIY TAVSIFI	531-536
<i>Хайдарова Хилола Анваровна</i> ПРАВО НА ИНКЛЮЗИВНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ КАК СУБЪЕКТИВНОЕ ПРАВО ЛИЦ С ИНВАЛИДНОСТЬЮ	537-542
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Ibraximov Sanjar Urunbayevich</i> AKMEOLOGIK YONDASHUV ASOSIDA SPORTCHILARNING INDIVIDUAL XUSUSIYATLARI BILAN ZIDDIYATLI VAZIYATLARDAGI XULQ-ATVOR STRATEGIYALARI O'RTASIDAGI O'ZARO BOG'LIQLIGI	543-547
<i>Karimov Akramjon Zaynobidinovich</i> RAQAMLI TRANSFORMATSIYALAR SHAROITIDA YOSHLARNING AXBOROT XAVFSIZLIGI MADANIYATI VA MEDIAIMMUNITETINI TA'LIM JARAYONLARI ORQALI SHAKLLANTIRISH MASALALARI	548-554
<i>Abdullayev Yashnarjon Mahkamovich</i> 7-9 YOSHLI O'QUVCHILARNING HARAKAT SIFATLARINI HARAKATLI O'YINLAR VOSITALARI ORQALI RIVOJLANTIRISH	555-561
<i>Karimov Qayum Mamashayevich</i> KOMPYUTERLI MATEMATIKA TIZIMLARINI O'QITISHDA TARMOQ TEKNOLOGIYASIDAN FOYDALANISH	562-569

<i>Xojimirzayeva Shaxnoza Shokir qizi</i> MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTI INNOVATSION FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH JARAYONI	570-576
<i>Qodirov Azamat Muxriddinovich</i> IXTISOSLASHTIRILGAN MAKTABLAR YUQORI SINIF O'QUVCHILARINING INGLIZ TILI KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHDA MATN O'QISH MALAKASI VA KOMMUNIKATIV YO'NALGAN O'QISH MASHQLARINING AHAMIYATI XUSUSIDA	577-582
<i>Тлеумуратова Абадан Бекбановна</i> ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К РАЗВИТИЮ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ	583-585
<i>Turdimuratov Dilmurad Yuldashevich</i> TALABALAR TA'LIMINING SAMARADORLIGINI OSHIRISH VA JISMONIY SIFATLARINI RIVOJLANTIRISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR	586-592
<i>Mamaziyyayev Oblaberdi</i> OLIY TA'LIMNING NEMIS TILI DARSLARIDA GRAMMATIK TARJIMA METODIDAN FOYDALANISH AFZALLIKLARI	593-598
<i>Isoqov Murod Madaminjonovich</i> YOSHLAR JAMOAT TASHKILOTLARIDA IJTIMOY KAPITALNI SHAKLLANTIRISHNING ILG'OR XORIJIY MODELLARI	599-605
<i>Nasriddinova Hulkar Komiljonovna</i> BOSHLANG'ICH SINFLARDA MATEMATIKANI O'QITISHNING HOZIRGI HOLATI	606-610
<i>Allayeva Hafiza Rustam qizi</i> BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QITISHNING ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH USULLARI	611-614
<i>Raxmonberdiyeva Oygul Rayimjonovna</i> AKADEMIK QALAMTASVIR MASHG'ULOTLARIDA TALABALARGA INSON PORTRETINI ISHLASH METODIKASI	615-621
<i>Xo'jaqulov Ro'zibek Ilhomjon o'g'li</i> BO'LAJAK TASVIRIY SAN'AT O'QITUVCHILARIDA KASBIY KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRISHDA RANGTASVIR FANINING AHAMIYATI	622-625
<i>Elova Sitara Axmatkulovna</i> QISQA MASOFALARGA YUGURUVCHILARNI TEXNIK TAYYORGARLIGINI SHAKLLANISH DARAJASI	626-629

Received: 25 January 2025
Accepted: 1 February 2025
Published: 10 February 2025

Article / Original Paper

SOCIAL, ECONOMIC AND CULTURAL LIFE OF ZOMIN DISTRICT IN THE 80s OF THE 20th CENTURY

Tuychiyeva Dilnoza,
doctoral student of KarSU

Abstract. This article describes the scope of social, economic and cultural processes that took place in the Zomin district in the 80s of the 20th century. Also, information is provided about the lifestyle of the district's residents during the Soviet regime, their social status, and their participation in cultural activities.

Keywords: cotton farming, animal husbandry, "reconstruction", socialist culture, plan, communist ideology, income, state farm, cocooning, cultural-enlightenment, domestic service.

ZOMIN TUMANINING XX ASRNING 80-YILLARIDAGI IJTIMOYIY, IQTISODIY VA MADANIY HAYOTI

To'ychiyeva Dilnoza Ikrom qizi
QarDU doktoranti
E-mail: dilnozameliyeva35@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada XX asrning 80-yillarida Zomin tumanida kechgan ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy sohalaridagi jarayonlar ko'lamini yoritilgan. Shuningdek, Sovet tuzumi davrida tuman aholisining turmush tarzi, ularning ijtimoiy holati, madaniy yo'nalishlardagi ishtiroki haqida ham ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: paxtachilik, chorvachilik, "qayta qurish", sotsialistik madaniyat, reja, kommunistik mafkura, daromad, sovxoz, pillachilik, madaniy-oqartiruv, maishiy xizmat.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5I2Y2025N05>

Kirish. XX asrning 80-yillarida O'zbekistonda kommunistik mafkura asosida yuritilayotgan tizim davom etardi. Bu esa, bevosita, respublika, viloyat va tumanlarda ham o'zining keng qamrovli ta'sirini o'tkazgan. O'sha davr nashrlarida, "tuman mehnatkashlari" deya atalgan aholining, kommunistik partiya syezdlarida qabul qilingan reja va topshiriqlarni so'zsiz bajarishga majburligi achinarlidir. O'rganilayotgan davr arxiv materiallarining tahliliga ko'ra, bitta xulosa, ya'niki, "tuman mehnatkashlari" avvalo, sovet hukumati belgilab bergan majburiyatlarni bajarar, undan keyin esa, o'z ehtiyojlari haqida qayg'urar edi. Xalq orasida, ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy tarmoqlarda sotsialistik musobaqa avj oldirilgandi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Ish yuritishning bunday tizimi, respublikadagi barcha tumanlar qatori, Zomin tumanida ham tashkil etilgan edi. 80-yillarning boshlarida, Zomin tumani iqtisodiyotining barcha sohaları, ko'rsatkichlarida o'sishga erishilgan. Natijada, 1980-yilgi Zomin tumani milliy daromadi o'tgan yilga nisbatan, 3,9 foizga oshdi. [1;96-b] Albatta, bu "yutuqlar" kuchli bosim va buyruqbozlikka asoslangan islohotlar samarasi edi. Paxta yakkahokimligi siyosati tabiiy-geografik sharoiti tog'li hudud bo'lgan, paxtachilik va sug'orma dehqonchilik sohalariga mos kelmaydigan Zomin tumaniga ham o'z ta'sirini ko'rsatdi.

Natijada, Zomin tumanining aksariyat qismi, paxtachilik va dehqonchilik maydonlariga aylantirildi. Tumanda faoliyat yuritgan kolxoz (jamoa xo'jaligi) va sovxoz (davlat xo'jaligi)larga davlatga paxta topshirish rejalari belgilanib, bu rejalari "yuksak sotsialistik majburiyat" deb nomlanib, paxta rejasini bajarish qat'iy talab etilgan.

Zomin tumani xo'jaliklarining yana bir qishloq xo'jaligi tarmog'i g'allachilik hisoblanib, 80-yillarda g'alla yetishtirish bo'yicha besh yillik reja topshiriqlari oshig'i bilan bajarilgan. Ammo, g'allachilikni rivojlantirish bilan bog'liq muammolar ham talaygina bo'lgan. Masalan, sovxoz mutaxassislari g'alla yetishtirishdagi agrotexnik qoidalarga to'liq amal qilmagan. Ekilgan maydonlarda kimyoviy va mahalliy o'g'itlash ishlari tizimli yo'lga qo'yilmagan. Sug'orish ishlarida suvdan to'g'ri foydalanilmagan, aksar qishloq hududlarida noqulay ob-havo sharoiti esa, bu jarayonlarni yanada murakkablashtirgan. Davlatga g'alla topshirish rejasi tumanning ayrim xo'jaliklari tomonidan bajarilsa, ayrim xo'jaliklar rejani bajara olmagan.

Tumanda chorvachilikni rivojlantirishda, partiya va hukumat qarorlariga javoban, mahalliy chorvadorlar chorva mollari tuyog'ini ko'paytirish, naslini va mahsulotlarini oshirish borasida birmuncha ishlar amalga oshirgan. Tuman xo'jaliklari tomonidan, rejada ko'rsatilgan raqamlar ortig'i bilan bajarilgan bo'lsa-da, xo'jaliklarda, xususan, Chorvador sovxozida 2 764 bosh qo'ylar, Zomin sovxozida esa, 966 bosh qo'ylar kamayib ketgan [2;101-b]. Bu qisqarish yirik shoxli qoramollarda ham kuzatilib, tuman chorva plani — 91 foiz, qo'y va echkilar 72 foizga, yilqichilik esa 32 foizga bajariladi xolos. Bunday salbiy holatlarning ko'p uchrashi, chorvachilikdagi veterinar xizmatlarning to'g'ri tashkil etilmaganligi, xodimlar tomonidan yo'l qo'yilgan kamchiliklar, chorva uchun yem-ozuqaning sifatli emasligi, qurg'oqchil ob-havo sharoitida esa bu holning yanada yomonlashuvi, yem-xashak bilan bog'liq muammolar, xo'jaliklarda naslchilikka yetarli e'tibor berilmasligi asosiy sabablardan edi.

Shunga qaramay, doimiy o'tkazilgan, Zomin tumani deputatlar kengashi sessiyalarida, tumanda ilg'or chorvadorlarning nomlari alohida ta'kidlanib, aholiga namuna sifatida ko'rsatilar va ular sotsialistik musobaqada "g'olib bo'lib", o'z mehnatlari bilan partiyaning keyingi syezdlariga sovg'a tayyorlagan deb hisoblangan. Ammo, yetishtirilgan go'sht, sut va boshqa mahsulotlar bilan aholini ta'minlash ayanchli ahvolda edi. Sovet davlatining byurokratik boshqaruv tizimi, mehnatkashlarni farovon yashashini yo'lga qo'yish o'rniga, zimmasiga yuklatilgan majburiyatni qoyillatib bajarishga qayta- qayta urg'u berar edi.

Muhokama. XX asrning 80-yillarida Zomin tumani mehnatkashlari pillachilik yo'nalishida ham yuqori natijalarni erishganlar. Jumladan, 1980-yil rejadagi 28 tonna o'rniga 31.3 tonna pilla yetishtirib, davlatga topshirganlar [3;98-b]. Tuman sessiya yig'ilishlarida ijobiy natija ko'rsatayotgan qahramonlarning nomlari alohida ta'kidlanib, ularga mo'l-ko'l "kumush tola" hosilini yetishtirib berayotganligi uchun olqish aytilardi. Rag'batlantirilganlarning aksariyati qishloq va tuman Sovetining deputatlari edi. Qishloq xo'jaligining boshqa tarmoqlari singari, pillachilikda ham kamchiliklar bisyor edi. Xususan, pillachilikni rivojlantirishda, Zomin tumanida mavjud imkoniyatlari to'liq foydalanilmaganligi qayta-qayta aytilsa-da, pillaning ozuqa bazasi hisoblanmish tut plantatsiyalarini ko'paytirish, mavjudlariga agrotexnik xizmatlar ko'rsatish, pillachilarning ish sharoitini yaxshilash, zarur jihoz va asbob-uskunalar bilan ta'minlashga, sovxoz rahbarlari va tuman pillachilik idorasi mutasaddilari yetarli darajada e'tibor bermas, va aksincha doimo diqqati va urg'uni belgilab berilgan rejaning bajarilishiga qaratar edilar.

Nafaqat davlat uchun, balki, aholi uchun ham zaruriy qishloq xo'jalik tarmoqlaridan biri dehqonchilik, sabzavot va poliz ekinlarini yetishtirish 80-yillarda ham dolzarb edi.

Kartoshka, sabzavot va poliz ekinlarini yetishtirishda ham zaruriy agrotexnik tadbirlarga e'tibor kam qaratilishi natijasida, tumanda kartoshka hosili keskin kamayib ketdi [4;9-b]. Qishloq xo'jalik mahsulotlari yetishtirishning kamayib ketishi, sanoatning mahsulotlarni qayta ishlash, sohasiga ham jiddiy zarar keltirgan.

Tuman sanoat korxonalari bu paytda, son jihatdan hali kam bo'lsa-da, mavjudlari zimmasiga yuklatilgan yillik rejani bajarish uchun ishchilar tun-u kun mehnat qilishgan. 1980-yilda tuman bo'yicha yalpi mahsulot ishlab chiqarish 104 foizga bajarilib, rejadagidan 231,8 ming so'mlik mahsulot ko'p ishlab chiqarildi. Tumandagi sanoat korxonalarining aksariyati, qo'l mehnatiga asoslanib, ishchilar rejani bajarish uchun qattiq mehnat qilgan va ular orasida ham sotsialistik musobaqa g'oyalari singdirilgan. Sanoat korxonalari, fabrikalar ko'rinishida bo'lib, ko'pchiligida ayollar mehnat qilar, ulardan ortig'i bilan bajarilgan reja talab etilar, ammo, korxonaning ishchilar uchun shart-sharoiti, kamchiliklari, ularni bartaraf etish haqida gapirilmay edi. Chunonchi, tumandagi ayrim korxonalarda yuqoridagi sabablar oqibatida, mahsulot ishlab chiqarish va mehnat unumdorligi XX asning 80-yillari mobaynida sekinlab, pasayib bordi. Yetarli sarmoya kiritilmasligi evaziga, fabrikalarda ishlab chiqarilayotgan mahsulotlarning sifati ham yomonlashdi. Bu kabi holatlar, yig'ilishlarda ko'p marotaba tanqid qilinib, vaziyat aybdori sifatida "aholi mavjud imkoniyatlardan foydalanmayapti" — degan xulosa berilardi.

Tumanda aholiga maishiy xizmat ko'rsatish quyidagicha tashkil etilgan edi. Savdo sohasi tuman matlubot jamiyatiga qarashli 77 ta do'kon tomonidan amalga oshirilardi. Mazkur do'konlar oylik va yillik rejalarini ortig'i bilan bajargan bo'lsa-da, xalqqa xizmat ko'rsatish kun va davr talabida bo'lmagan. Ayrim savdo vakillari "Sovet savdo madaniyati"ni qo'pol ravishda buzib, aholi haqqidan ushlab qolish, ular bilan chiroyli muomala qilmaslik, tovarlarning tartibsiz saqlanishi, do'konlarning sanitariya qoidalariga javob bermasligi kabi holatlar ko'p uchragan. Jumladan, Navoiy qishloq soveti hududidagi Mo'g'ol, Qizilsoy qishloqlari fikrimiz isbotidir [5;24-b]. Savdo tashkilotlarida kundalik ehtiyoj mahsulotlari: un, guruch, choy, sovun va boshqalar yetarli bo'lmagan. Mehnatkashlarga maishiy xizmat ko'rsatish idorasi abgor ahvolda, tuman miqyosida qabul punktlari juda kam. Ba'zi qishloqlarda, hatto, sartaroshlik xonalari va poyabzal ustaxonalari ham bo'lmagan. Masalan, tumandagi, Chorvador qishlog'ida yuqoridagi misollar o'z aksini topib, aholining maishiy xizmatlarga bo'lgan ehtiyoji qondirilmagan. Navoiy, G'allakor qishloqlarida ham aholiga maishiy xizmat ko'rsatish tizimi yo'lga qo'yilmagan.

XX asrning 80-yillarida tumanda pochta, telefon, telegraf va aloqa xizmatini yaxshilashga doir bir qancha ishlar amalga oshirilgan. Jumladan, mavjud telefon aloqalarini avtomatlashtirish ishlari nihoyasiga yetkazilgan, Turkman qishlog'ida yana bir pochta aloqasi bo'limi ishga tushirilgan [6;107]. Sohadagi davlat rejalari bajarilgan bo'lsa-da, aloqa xizmatlari tuman mehnatkashlarining ehtiyojini qondira olmas edi. Aksariyat xonadonlarda radio va televizor bo'lsa-da, tumanda ularni sozlash xizmatlari yo'lga qo'yilmagan. Aloqa bo'limlarida mutaxassis kadrlarning yetishmasligi, mavjudlarida esa mehnat intizomi to'g'ri shakllantirilmaganligi, Aloqa xizmatining asosiy kamchiliklari edi. Gazeta va jurnallar aholiga o'z vaqtida yetib borishida ham muammolar bo'lgan. Eng achinarlisi, Ikkinchi jahon urushi qatnashchilari va pensionerlarning nafaqalari vaqtida yetkazilmay qolishi, ularga bo'lgan

e'tiborsizlik natijasi edi. Holat kekxa avlod vakillari hayotida iqtisodiy qiyinchiliklarni keltirib chiqarardi. Bu kabi holatlarni inobatga olib, rahbarlar o'z hisobotlarida, "Leningrad, Yubiley sovxozlaridagi ATSlar xizmatidan "mehnatkashlar qattiq ranjimoqda", qabilida vaziyatni ifodalar edi [7;113]. E'tiborlisi, holatni tahlil etilsa, aholi erta-yu kech qattiq mehnat qiladi, hamma mehnat mahsuli reja uchun, ammo o'zi uchun zarur sharoitlardan foydalana olmay, shunchaki "qattiq ranjiydi", o'z haqqini talab etib, shaxsiy fikrini ochiq aytib chiqmaydi, chiqolmagan. Faqatgina, tizimdagi inson omili uchun ijtimoiy xizmatlarning qoniqarsizligidan qiynalganlar.

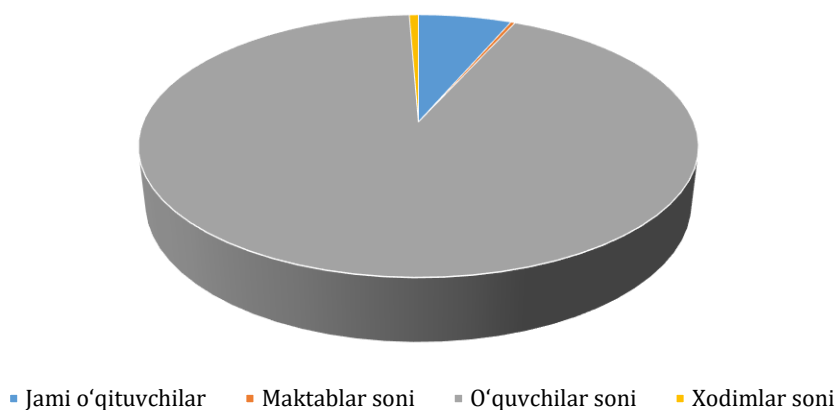
1984-1985-yillarga kelib, bor-yo'g'i 16 ta savdo markazi, 6 ta kutubxona, 6 ta feldsher-akusherlik punkti, 12 ta umumiy ta'lim maktabi bor edi [8;132-b]. Savdo markazlarida savdo madaniyati tanqidiy fikrlardan so'ng ancha yaxshilandi. Mahsulotlar hajmi va xili kengaytirildi. Kutubxonalarda madaniy-oqartiruv ishlari birmuncha ijobiy tomonga o'zgardi. Maktablarda esa, o'quv-tarbiya ishlarining saviyasi jonlandi. Ammo, maktab o'quvchilarning o'quv jarayonining kattagina qismi, jamoat ishlariga: paxta yig'im terimi, pillachilik hasharlari, dehqonchilik yig'imiga sarf etilib, ta'lim uzuq-yuluq holatga tushib qolgan edi. Bu esa, o'quvchilarning uzluksiz, tizimli, rejali ta'lim olishiga to'sqinlik qilgan. Aholining mehnatga yaroqli qismini rejalarini bajarishga, va bu jarayonda esa, mas'ul mutasaddilar siyosiy-tarbiyaviy ishlarni ham amalga oshirishga e'tibor qaratganlar. Sovet ittifoqi hukumatining tarixiy qarorlari, xalqning xo'jalik va madaniy qurilishida to'g'ri va muhimligi uqtirilib, ijtimoiy iste'mol mollari fondi mablag'larining barchasi tub aholining ijtimoiy farovonligini ta'minlash, ularga ijtimoiy yordamlar ko'rsatish uchun, ularning turmush farovonligini oshirish uchun sarf etiladi, — deya baralla aytilsa-da, oddiy xalqning birigina nafaqa to'lovlarining o'z vaqtida yetib kelishida ham qator muammolar mavjudligi, qog'ozdagi fikrlarning amaliy isbotini oqlamas edi. Ammo, faqat hisobotlardagina, jarayon ijobiy xulosalar yakun topardi. To'g'ri, ayrim sohalarda, oz bo'lsa-da ijobiy siljishlar bo'lgan, lekin, tuman miqyosida, umumiy holat tahlilga tortilsa, aholining kundalik ehtiyojlarini to'liq qoplanishi uchun islohotlar yetarli bo'lmagan. Masalan, tuman tibbiyoti, XX asrning 80-yillarida qay ahvolda edi? Tuman partiya komiteti rahbarligi va amaliy yordami bilan, aholiga tibbiyot xizmatini ko'rsatish, tibbiyot muassasalarining moddiy-texnik bazasini mustahkamlash, shifokorlarning kasbiy mas'uliyatini oshirish, mehnati intizomiga amal qilish kabi masalalar tuman rahbariyati tomonidan nazoratga olingan. Zomin tumanida XX asrning 80-yillarida, aholiga, jami 495 o'rinli 5 ta kasalxona, 31 ta feldsherlik-akusherlik punktlari, sanitariya-epidimologiya stansiyasi, 2 ta sog'lomlashtirish punkti, sil kasalliklariga qarshi kurash dispanseri, 3 ta tarmoqli dorixona xizmat ko'rsatgan [9;16-b].

Tumandagi har 10 000 kishiga 17 ta shifokor va 50 ta o'rta ma'lumotli tibbiyot xodimi to'g'ri kelgan. Bu raqamlar o'sha davrdagi respublika va viloyati ko'rsatkichlaridan ancha past edi. Shu bois, yana 9 nafar malakali shifokor va 12 nafar o'rta ma'lumotli xodimlar tumanga boshqa hududlardan olib kelingan. Natijada shifokorlar soni 65 taga, o'rta ma'lumotli xodimlar esa 252 taga yetkazilgan [10;145-b]. Ammo, bu raqamlar ham tuman aholisining salomatligini saqlashga, murojaatlarga o'z vaqtida, tezkorlik bilan javob qaytarishga yetarli emas edi. Ulyanovo shahridagi kasalxonalardan tashqari Yom, Achchi, Beshkubi, Pishag'or, Jaloyir qishloqlarida vrachlik ambulatoriyalari va 32 ta feldsherlik-akusherlik punktlari faoliyat yuritardi. Hisobotlar davrida, tuman tibbiyoti uchun zaruriy mablag'lar ajratildi, deb, ma'lumot kiritilsa-da, aslida tibbiyot muassasalari moddiy-texnik bazasidagi kamchiliklar, bemorlarga xonalar sharoiti, taomlar sifati pastligi, eng yomon holatlardan biri, tez yordam transportining

yetishmasligi, yordamni vaqtida ko'rsatish uchun tizimli grafik ishlamasligi, feldsherlik-akusherlik bo'limlari nazorat qilinmasligi yaqqol ko'zga tashlanardi. Tibbiyot muassasalarida bolalar bo'limining qabul hajmi juda kamligi bois, tuman aholisining aksar qismi bemor bolalarini kasalxonalarga yotqizmay, uyda davolashga urinar edilar. Tabiiyki, uyda yuqori tibbiy-davolash ishlari amalga oshmas edi. Ko'pgina bolalar va ayollar tug'ruq muassasalarida suv, kanalizatsiya, issiq suv ta'minoti, telefon aloqasi, muhandislik-texnik kommunikatsiyalarning boshqa turlari mavjud emas edi. Dori-darmon masalalarida ham yetishmovchiliklar bo'lgan. Tibbiyotda mavjud muammolarni hal etish uchun, sovxoz, korxona va tashkilot rahbarlari homiylik qilishi ta'kidlangan. Ulyanovo shahar va qishloq sovetlarining ijroiya qo'mitalariga tibbiyot muassasalaridagi masalalarni hal etish vazifasi yuklangan.

XX asrning 80-yillari Zomin tumani hududida maktabgacha ta'lim muassasalari soni, aholi ehtiyojiga nisbatan juda kamchilikni tashkil etib, ulardagi yaratilgan shart-sharoitlar holati talab darajasida emas edi. Oziq-ovqatlar sifati, xonalar issiqligi, ta'lim-tarbiyaning zamonaviy emasligi va bu kabi kamchiliklarni bartaraf etish uchun esa, yetarli mablag'lar yo'naltirilmaganligi ta'kidlangan. Maktablarda ham holat quvonarli emas edi. Zomin tumani Xalq Maorifi tomonidan berilgan yozma arxiv hujjati [11;337-b] tahliliga tayanib, ma'lumotlar keltiradigan bo'lsak, o'quvchilarning ta'lim oladigan vaqti dala maydonlarida mehnat bilan o'tardi. Masalan, Ishlab chiqarish brigadalarida, ya'ni bog'dorchilik, sabzavotchilik, quyonchilik, pillachilik sovxozlarida 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 16, 21, 31, 42, 47, 61, 63 jami 15 ta maktab o'quvchilaridan jami 400 nafar va ularga rahbarlik qilish maqsadida 24 ta o'qituvchi jalb qilingan edi. Dam olish va mehnat lagerlari deb nomlangan bu kabi tadbirlarda 28, 47, 32, 42, 61, 63-maktablardan, jami 706 nafar o'quvchi jalb etilgan [12;331-b]. 1983-yilga kelib, Zomin tumanida o'qituvchilar, maktab va o'quvchilarning soni va holatini quyidagi jadval asosida tasavvur qilish mumkin.

1983-yil Zomin tumani Xalq ta'limi muassasalarining statistik tahlili

Tumanda jami 1 153 nafar o'qituvchi, 54 ta maktab, 16 620 nafar o'quvchi va 54 nafar vazifasiga ko'ra xodimlar bo'lgan [13;9-b]. Raqamlardan ko'rinib turibdiki, tumandagi maktablarda o'quvchilar soni ko'p bo'lishiga qaramay, ularga ta'lim beruvchi o'qituvchi-pedagoglar kamligi, ularning oz qismi oliy ma'lumotliligi, o'rta-maxsus toifaga ega o'qituvchilarning ko'p ekanligini xulosa qilish mumkin. Bundan tashqari, ba'zi fanlardan mutaxassis o'qituvchilar yetishmasligi sababli, boshqa fan o'qituvchisining dars o'tish holati odatga aylangan. Maktablardagi asosiy o'quv-quroli hisoblanmish – darsliklar holati ham

quvonarli deb bo'lmardi. Chunki, darsliklar o'quvchilar soniga proporsional taqsimlanmagan. 1985-yil oxiriga borib, Zomin tumanidagi maktablar soni 64 ta bo'lib, ularning 15 tasi 8 yillik maktablar edi [14;13-b]. Mazkur yilda "Umumiy ta'lim va hunar" maktablarini isloh qilishning asosiy yo'nalishlari haqidagi qaror ijrosi yuzasidan Zomin tumanida 1 180 nafar o'quvchiga moslangan Hunar ustaxonalari qurilgan. Muammolardan biri, hunar maktablarida bilim olib chiqqan o'quvchilarni ish bilan ta'minlash edi. Vaholanki, yaxshi ish o'rni uchun, albatta, kadr malakali bo'lmog'i talab etilardi. O'quvchilarda kasb-hunar ko'nikmasini shakllantirish va ularni ishga joylash masalasi shunchaki sovxoz rahbarlariga birlashtirilgan edi xolos. 1989-1990-yillarda tumandagi 81 ta maktabning 43 tasida bolalar uchun ovqatlanish xonalari bo'lmagan. 6 yoshdan bolalarni o'qitish uchun zarur shart-sharoitlar tashkil qilinmagan. "Qayta qurishda – o'qituvchi muhim shaxs" deb, bilgan tuzum vakillari, o'qituvchilar malakasini oshirish, ularga to'lanadigan ish haqi, boshqa jamoat ishlaridan ozod qilish haqida hisobotlar yohud sessiya yig'ilishlarida ham og'iz ochishmagan.

Natijalar. XX asrning 80-yillari boshidanoq tuman aholisiga xizmat ko'rsatuvchi madaniy muassasalar faoliyatini yaxshilashga doir bir nechta yig'ilishlar muhokamasi tashkil etilgan. Bu kabi qator tadbirlar natijasi o'laroq, tumandagi mavjud kutubxonalar soni ikkitaga ko'paydi. Ular 20 ming kitob fondiga ega bo'lib, 1 450 nafar kitobxoni bor edi [15;140-b]. Tumanda rus cholg'u asboblari ansambli va o'zbek cholg'u asboblari ansambli tashkil etildi. Bu ikki ansambl birgalikda rahbariyat tomonidan "tuzib berilgan reja"ga muvofiq, konsertlar uyushtirib kelgan. Tuman aholisiga kino xizmatini ko'rsatish madaniy xizmatning yetakchi turlaridan hisoblanardi. Bu borada tuman kinolashtirish idorasi xodimlari oz bo'lsa-da, ma'lum ishlarni amalga oshirganlar. 1982-yil 29-noyabr kuni tuman kinolashtirish idorasi yillik rejani ortig'i bilan bajardi, — deb, hisobot berilgan. Tuman jamoa a'zolari yil oxirigacha 20 ming tomoshabinga ikki ming so'mlik kino xizmati ko'rsatishga so'z berganlar [16;21-b]. Kinolashtirish tizimiga ham sotsialistik mafkura ruhi singdirilgan. Hisobotlar a'lo darajada natijalar bilan qayd etilgani bilan, qator madaniyat o'choqlarining moddiy-texnik bazasi mavjud bo'lmagan. Bu kabi maskanlarga qish oylarida isitish tizimi ishlamasligi bois, aholi deyarli kirmagan.

Tumanda 80-yillarda aholini sog'lomlashtirish, jismoniy tarbiya va sport sohalari ham to'g'ri yo'lga qo'yilmagan edi. Tumanning qator sovxozlarida sport maydonchalari qurilgan, sport bilan shug'ullanuvchilar soni birmuncha ortgan bo'lsa-da, sport maydonchalari zamon talabi darajasida emas edi. Zomin tumani aholisi doimiy qishloq va sanoat sohalari mehnat bilan bandligi, sog'lom turmush tarzi madaniyati to'laqonli shakllanmaganligi sabab, amaliy natijalar kam bo'lgan. "Chorvador", "Yubiley", "Gorniy" sovxozlarida bolalar va kattalar uchun hech qanday sport maydonchalari qurilmagan. Boshqa sohalar kabi, sport va sog'lomlashtirish ishlariga ham faqat, qog'ozda, hisobot uchun e'tibor qaratilgan, xolos.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, yuqoridagi sohalar: qishloq xo'jaligi, iqtisodiyot, maishiy xizmat ko'rsatish, xalq maorifi, madaniyat va sport yo'nalishlariga XX asrning 80-yillarida sovetcha "sotsialistik mafkura" singdirilgan bo'lib, aholi belgilangan rejani bajarish majburiyati bilan yashagan. Tumanning ixtisoslashuvi va imkoniyatlari asosan dehqonchilik va chorvachilikka moslangani bois, mehnatkashlar deb atalgan xalq hayotining katta qismini dala maydonlarida o'tkazgan. Shaxsiy manfaatlar, erkin turmush tarzida yashash uchun imkoniyat va sharoit bo'lmagan. Aholi turmush tarzini yaxshilash haqidagi qaror va qonunlar qog'ozlaridagina aks etgan. Xalq o'zini unutib bo'lsa-da bor-budini, davlatga reja topshirish

uchun sarflagan. Ammo, bu jarayon O'zbekiston mustaqilligiga erishishi bilan barham topdi. Insonlarga avvalo, o'z manfaatlari, oilasi uchun mehnat qilishi, uning evaziga to'la-to'kis erkin yashashi uchun imkoniyatlar ochib berildi. Bir so'z bilan aytganda, mustaqillik nafaqat bir davlatga, undagi bitta tumanga va eng muhimi ularda yashovchi barcha insonlarning hayot tarzida ijobiy, siyosiy o'zgarish bo'lib kirdi.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Sharof Rashidov tumani davlat arxivi, 218-fond, 1- ro'yxat, 147-ish, 96-varaq.
2. Sharof Rashidov tumani davlat arxivi, 218-fond, ro'yxat -1, ish -147, 101-varaq.
3. Sharof Rashidov tumani davlat arxivi, 218-fond, ro'yxat -1, ish -147, 98-varaq.
4. Sharof Rashidov tumani davlat arxivi, 218-fond, ro'yxat -1, ish -155, 9-varaq.
5. Sharof Rashidov tumani davlat arxivi, 218-fond, ro'yxat -1, ish -147, 24-varaq.
6. Sharof Rashidov tumani davlat arxivi, 218-fond, ro'yxat -1, ish -147, 107-varaq.
7. Sharof Rashidov tumani davlat arxivi, 218-fond, ro'yxat -1, ish -836, 113-varaq.
8. Sharof Rashidov tumani davlat arxivi, 218-fond, ro'yxat -1, ish - 147, 132-varaq.
9. Sharof Rashidov tumani davlat arxivi, 218-fond, ro'yxat -1, ish - 146, 16-varaq.
10. Sharof Rashidov tumani davlat arxivi, 218-fond, ro'yxat -1, ish - 146, 145-varaq.
11. Sharof Rashidov tumani davlat arxivi, 392-fond, ro'yxat -8, ish - 58, 337-varaq.
12. Sharof Rashidov tumani davlat arxivi, 392-fond, ro'yxat -8, ish - 58, 331-varaq.
13. Sharof Rashidov tumani davlat arxivi, 392-fond, ro'yxat -1, ish - 58, 9-varaq.
14. Sharof Rashidov tumani davlat arxivi, 31-fond, ro'yxat -1, ish - 814, 13-varaq.
15. Sharof Rashidov tumani davlat arxivi, 218-fond, ro'yxat -1, ish - 146, 140-varaq.
16. Sharof Rashidov tumani davlat arxivi, 218-fond, ro'yxat -1, ish - 155, 21-varaq.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 2 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).